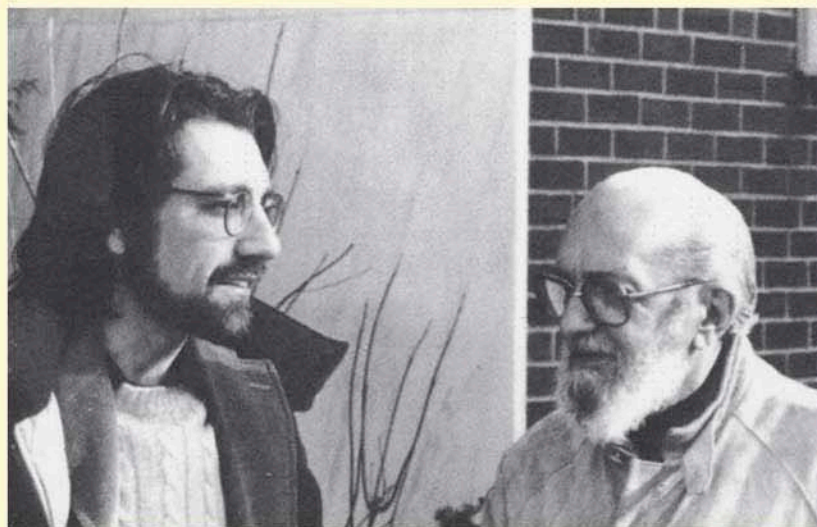

**IRA SHOR
PAULO FREIRE**

Απελευθερωτική παιδαγωγική

Διάλογοι για τη μετασχηματιστική εκπαίδευση

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό Σημείωμα

Μερικές σκέψεις του Ira Shor με αφορμή την ελληνική έκδοση

Πρόλογος και ευχαριστίες

Εισαγωγή: Το όνειρο της απελευθερωτικής εκπαίδευσης

Ένα «διαλογικό βιβλίο»: Ένας διάλογος επάνω στον διάλογο

Οι έννοιες της συγκρότησης και της κινητοποίησης
σε ένα απελευθερωτικό μάθημα

Η διαμόρφωση μιας κριτικής θεωρίας μάθησης

Η αναδημιουργία της γνώσης και της ισχύος:

Η πολιτική διάσταση της ανάγνωσης

Ο μύθος της μάθησης που είναι απαλλαγμένη από αξίες

Κεφάλαιο 1: Πώς μπορούν να γίνουν οι εκπαιδευτικοί

και οι εκπαιδευτές ενηλίκων απελευθερωτικοί;

Η εκ νέου ανακάλυψη του εαυτού μας

Η αμφισβήτηση της παράδοσης και της μαζικής κουλτούρας

Ταξίδι χωρίς χάρτες: Ένα ταξίδι

προς την απελευθερωτική εκπαίδευση

Αποκρίσεις εκπαιδευόμενων: Αντίσταση και υποστήριξη

Αλλαγή μέσω της εμπειρίας: Οι διδάσκοντες μαθαίνουν
από τους εκπαιδευόμενους

Οι απελευθερωτικές μέθοδοι αποκαλύπτουν την κυρίαρχη ιδεολογία

Άλλα πεδία: Η εκπαίδευση στο πλαίσιο κινήματων και κοινοτήτων

Ασκώντας κριτική στο σύστημα καθόσον διδάσκουμε εντός του:

Η διάλεξη ενάντια στις μορφές συζήτησης

Ο μονόλογος του εκπαιδευτή ενάντια στον διάλογο.

Η κυριαρχία ενάντια στη διαφώτιση

Γνώση δεν σημαίνει κατάποση γεγονότων:
Ο διάλογος και το θέμα έχουν σημασία

Κεφάλαιο 2: Ποιοι είναι οι φόβοι και οι κίνδυνοι του μετασχηματισμού;

Φόβος και κίνδυνος: Τα αποτελέσματα της ονειροπόλησης μέσα στην ιστορία
Τι μπορεί να μας διδάξει ο φόβος: Όρια και μαθήματα
Δράση παρά την ύπαρξη φόβου
Ο φόβος της αντίστασης των εκπαιδευόμενων

Κεφάλαιο 3: Υπάρχει δομή και συγκρότηση στην απελευθερωτική εκπαίδευση;

Δομή εναντίον δομής: Οι απελευθερωτικές αίθουσες διδασκαλίας μετασχηματίζουν την παραδοσιακή εξουσία
Δημιουργική συγκρότηση: Δημοκρατική και με κατεύθυνση
Συγκρότηση σημαίνει βάθος και αλλαγή:
Η κατανόηση ενάντια στην απομνημόνευση
Ελευθερία και όρια σε μια απελευθερωτική αίθουσα διδασκαλίας
Μαζί αλλά όχι ίσοι: Οι διαφορές μεταξύ διδασκόντων και εκπαιδευόμενων

Κεφάλαιο 4: Τι είναι η διαλογική μέθοδος διδασκαλίας

Απελευθερωτικός λόγος: Ο διάλογος μετασχηματίζει την επικοινωνία
Συμμετοχική μάθηση: Διάλογος και «πλαισιοθετημένη παιδαγωγική»
Ξεκινώντας με την πραγματικότητα με σκοπό να την υπερβούμε
Η ενδυνάμωση είναι κοινωνική πράξη
Κοινωνική τάξη και ενδυνάμωση
Ο διδάσκων ως καλλιτέχνης

Κεφάλαιο 5: Χρειάζονται απελευθέρωση οι εκπαιδευόμενοι του ανεπτυγμένου κόσμου;

Ο ορισμός της «κουλτούρας της σιωπής»
Μια «κουλτούρα υπονόμησης»

Ο Μετασχηματισμός της υπονόμησης και της σιωπής
Τα όρια της εκπαίδευσης
Πέρα από τα όρια της εκπαίδευσης
Ανάγνωση και αντίσταση: Οι «σχολικές» λέξεις
ενάντια στην πραγματικότητα

Κεφάλαιο 6: Με ποιον τρόπο μπορούν οι απελευθερωτικοί διδάσκοντες να ξεπεράσουν τις γλωσσικές διαφορές τους με τους εκπαιδευόμενους;

Η έρευνα πάνω στη γλώσσα των εκπαιδευόμενων:
Το ιδίωμα και το σημείο εκκίνησης του διαλόγου
Η κοινωνική τάξη και η γλώσσα της αίθουσας διδασκαλίας:
Ο αφηρημένος λόγος ενάντια στον συνεκτικό λόγο
Η εννοιολογική γλώσσα ενάντια στη μεταφορική γλώσσα:
ο μετασχηματισμός του ακαδημαϊκού ιδιώματος
Θέτοντας σε λειτουργία τη διεργασία: Η κατευθυντική
υπευθυνότητα του διδάσκοντος
Η επαγωγική στιγμή στον κριτικό διάλογο
Το χιούμορ στον διάλογο
Αντιμετωπίζοντας τον ρατσισμό και τον σεξισμό στο πλαίσιο
ενός διαλογικού μαθήματος

Κεφάλαιο 7: Το δράμα του κοινωνικού μετασχηματισμού: Με ποιον τρόπο ξεκινάμε;

Το ξεκίνημα: Η ηθική του μετασχηματισμού της επίγνωσης
Το δικαίωμα της αμφισβήτησης της ανισότητας και της επικυριαρχίας
Ξεκινώντας τον διάλογο: Πρόσκληση και όχι χειραγώγηση
Μια πρακτική ατζέντα για την πρώτη μέρα
Η φαντασία στον διάλογο: Δημιουργώντας ένα εφικτό μέλλον

Επιλεγμένη Βιβλιογραφία: Πηγές για μετασχηματισμό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΕΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΙ;

Η ανακάλυψη εκ νέου του εαυτού μας:

Η αμφισβήτηση της παράδοσης και της μαζικής κουλτούρας

Ira: Θέλω να ξεκινήσω με μια σειρά από ερωτήσεις που συχνά υποβάλλουν τόσο οι διδάσκοντες όσο και οι εκπαιδευόμενοι: «Πώς μπορώ να γίνω απελευθερωτικός διδάσκων;», «Με ποιον τρόπο μπορώ να μετασχηματίσω τον εαυτό μου;».

Οι διδάσκοντες και οι εκπαιδευόμενοι έχουν λίγες ευκαιρίες να βρεθούν σε μια απελευθερωτική αίθουσα διδασκαλίας. Τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης έχουν κατά κύριο λόγο παραδοσιακό χαρακτήρα και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα αποθαρρύνουν τον πειραματισμό. Έτσι, το ζήτημα των προτύπων είναι το πρώτο ερώτημα που τίθεται. Μέρος του προβλήματος είναι και τα ερωτήματα που το συνοδεύουν: «Σε τι διαφέρει η απελευθερωτική εκπαίδευση από την παραδοσιακή διδασκαλία;», «Πώς η απελευθερωτική εκπαίδευση σχετίζεται με την κοινωνική αλλαγή;».

Paulo: Ναι, έχω δεχθεί και εγώ τέτοιου είδους ερωτήσεις στη Βόρειο Αμερική και την Ευρώπη.

Ira: Ίσως είναι καλή ιδέα να συζητήσουμε τη δική μας μάθηση και «αναμάθηση», προκειμένου να δούμε πώς καταλήξαμε να εφαρμόζουμε απελευθερωτικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις.

Paulo: Γιατί δεν λες εσύ πρώτα μερικά πράγματα, και μετά θα μιλήσω και εγώ.

Ira: Εκπαιδεύτηκα πολύ παραδοσιακά. Όταν ήμουν παιδί δεν μου άρεσε το σχολείο, αλλά αγαπούσα τη μάθηση, ιδιαίτερα τη μελέτη των παλιών χαρτών, των αρχαίων πολιτισμών και την αστρονομία. Έτσι λοιπόν μελετούσα μόνος μου, έκανα τις εργασίες που μου ανέθεταν για το σπίτι, αλλά δυσανασχέτουσα με την ιδέα του σχολείου. Το γεγονός ότι βαριόμουν με έκανε άτακτο, με αποτέλεσμα να γίνω αυτό που λένε «ένα πρόβλημα πειθαρχίας». Παρ' όλα αυτά, είχα μεγάλη περιέργεια να μαθαίνω και να ανακαλύπτω πράγματα, παρότι το γεγονός ότι το σχολείο έκανε τόσο εμένα όσο και τους συμμαθητές μου να βαριόμαστε το μάθημα. Ήμασταν πολύ πιο έξυπνοι από ό,τι το σχολείο μάς επέτρεπε. Μας μεταχειρίζονταν σαν ανόητους, μας έκαναν να συμπεριφερόμαστε σαν ρομπότ μέσα στην τάξη και εγώ επαναστατούσα ενάντια σε αυτή την ηλιθιότητα.

Ούτε οι υπόλοιποι συμμαθητές μου ούτε και οι φίλοι μου ήταν ευχαριστημένοι. Όλοι προκαλούσαν ταραχές, αλλά εγώ σε ηλικία 11 ετών έγινα ο ηγέτης της μαθητικής αντίστασης. Ξεκίνησα την έκδοση μιας σχολικής εφημερίδας για την οποία η διεύθυνση του σχολείου αμέσως διέταξε τη διακοπή της κυκλοφορίας της. Αυτό ήταν το πρώτο μάθημα που πήρα σχετικά με την ελευθερία του Τύπου – πολύ διαφορετικό από όσα έγραφαν τα σχολικά συγγράμματα. Θυμάμαι ότι διάβαζα για την ελευθερία του Τύπου μέσα από όσα είχε κάνει την εποχή της αποικιοκρατίας ένας τυπογράφος που λεγόταν John Peter Zegner, το 1735! Οι διαβολικοί Βρετανοί τον φυλάκισαν με την αιτιολογία ότι εξέδιδε δημοσιεύματα τα οποία δεν είχαν την έγκρισή τους, όμως τώρα είμαστε όλοι ελεύθεροι!

Την ίδια στιγμή οι δάσκαλοί μου με καλόπιαναν: μου έλεγαν ότι ήμουν πιο έξυπνος από τα άλλα παιδιά και με συμβούλευαν να συμβιβαστώ με τους κανόνες του σχολείου, έτσι ώστε να προοδεύσω στη ζωή μου. Η μητέρα μου είχε αναγκαστεί να έρθει στο σχολείο για να μιλήσει στον δάσκαλό μου για τη συμπεριφορά μου και μου ασκήθηκε μεγάλη πίεση να σταματήσω να μιλάω. Μια μέρα η μητέρα μου πήρε άδεια από τη δουλειά της προκειμένου να έρθει στο σχολείο και να παραπονεθεί ότι το σχολείο με τον τρόπο που λειτουργούσε με έκανε να βαριέμαι αφόρητα το μάθημα. Ο δάσκαλός μου την έφερε σε δύσκολη θέση λέγοντας ότι, εφόσον πίστευε ότι είχα ιδιαίτερες εκπαιδευτικές ανάγκες, θα έπρεπε να βρει χρήματα να με γράψει σε ιδιωτικό σχολείο. Η μητέρα μου, νιώθοντας ντροπή για το ότι η οικογένειά μας ανήκε στην εργατική τάξη, υποχώρησε και με παρότρυνε να υπακούω στο εξής τους δασκάλους μου. Έτσι και εγώ μαζεύτηκα στο καβούκι μου και έμεινα ήσυχος για πολύ καιρό. Έγινα ένας μαθητής-

αστέρι και το αγαπημένο παιδί των δασκάλων. Οι σχέσεις ισχύος αντιστρέφθηκαν. Οι δάσκαλοί μου άρχισαν να με λατρεύουν, αλλά οι φίλοι μου άρχισαν να με μισούν. Είχα αλλάξει στρατόπεδο στον ιδεολογικό πόλεμο του σχολείου. Συνέχισα να συμπεριφέρομαι με αυτό τον τρόπο, να είμαι καλός και ήσυχος μέχρι τη δεκαετία του 1960, όταν ξέσπασαν αναταραχές με το πολιτικό κίνημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συμμετείχα σε διαδηλώσεις διαμαρτυρίας και σιγά σιγά άρχισα να ενστερνίζομαι τη νέα ιδεολογία διαμαρτυρίας της εποχής. Αισθανόμουν πολύ όμορφα, γιατί ένιωθα ότι πετούσα ξανά και ένωνα τη δική μου φωνή διαμαρτυρίας με τη φωνή των άλλων.

Πολλοί άνθρωποι τη δεκαετία του 1960 άρχισαν να συζητούν για μια διαφορετικού τύπου εκπαίδευση. Νέες μορφές μάθησης αναδύθηκαν, όπως το κίνημα του εναλλακτικού σχολείου, τα ελεύθερα σχολεία, οι ριζοσπαστικοί διδακτικοί πειραματισμοί, οι εκτενείς συζητήσεις για επίκαιρα και αμφιλεγόμενα θέματα και τα άτυπα σεμινάρια που υποστήριζαν ένθερμα κάποια από τα κινήματα που διαμορφώθηκαν εκείνη την περίοδο. Και εγώ έκανα κάποιους διδακτικούς πειραματισμούς σε πανεπιστημιακά μαθήματα στα οποία δίδασκα ως μεταπτυχιακός φοιτητής. Οφείλω να παραδεχτώ ότι τα χρόνια εκείνα έμαθα πολλά για την πολιτική, για τον πόλεμο στο Βιετνάμ, τον ρατσισμό, τον σεξισμό και τον καπιταλισμό. Διδάχθηκα όμως πολύ λίγα για τις παιδαγωγικές και διδακτικές προσεγγίσεις, τη μαζική κουλτούρα και τη συνειδητοποίηση, την επίγνωση. Αργότερα, το 1971, στη Νέα Υόρκη, όταν ξεκίνησα να διδάσκω σε ένα πανεπιστήμιο στο οποίο σπούδαζαν νέοι και νέες που ανήκαν στην εργατική τάξη, μολονότι τα κινήματα της δεκαετίας του 1960 είχαν αρχίσει να φθίνουν, η αίθουσα διδασκαλίας ήταν ακόμη ανοικτή για τη διεξαγωγή διδακτικών πειραματισμών.

Ξεκίνησα, λοιπόν, να πειραματίζομαι με την παιδαγωγική σε μια περίοδο που ένας νέος πόλεμος μαινόταν. Το διακύβευμα ήταν η πολιτική της Ελεύθερης Πρόσβασης (Open Admissions), η οποία εφαρμόστηκε από το City University της Νέας Υόρκης και επέτρεπε σε νέους και νέες που δεν προέρχονταν από υψηλά κοινωνικά στρώματα, που δεν ανήκαν δηλαδή στην ελίτ της κοινωνίας, να εισάγονται σε σχολές της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης χωρίς καμία προκατάληψη λόγω της χαμηλής επίδοσης που είχαν στο λύκειο. Στο πλαίσιο αυτού του ιστορικού ανοίγματος του πανεπιστημίου στους νέους και στις νέες της εργατικής τάξης, δεν είχα την παραμικρή ιδέα για το πώς πρέπει να τους διδάσκω.

Το πρόβλημα της παιδαγωγικής έκανε με βίαιο τρόπο την εμφάνισή του σ' εμένα, στο πλαίσιο αυτής της νέας κατάστασης. Ένας μεγάλος αριθμός φοιτητών που δεν είχαν λάβει καλή εκπαίδευση συμμετείχαν στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, και έτσι υπήρχε μια πολύ ισχυρή σύγκρουση πολιτισμών· η μάζα

ερχόταν σε άμεση αντιπαράθεση με την ελίτ. Στο παρελθόν ένας πολύ μικρός αριθμός φοιτητών που ανήκε στην εργατική τάξη, όπως εγώ, με πολύ μόχθο κατόρθωναν να εισάγονται στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Τώρα εκατομμύρια νέων συμμετέχουν. Ποια όμως διδακτική προσέγγιση θα ευνοούσε την πραγματοποίηση της κριτικής μάθησης; Η κατάσταση έμοιαζε να ήταν σχεδιασμένη για να αποτύχει: τα εκπαιδευτικά προγράμματα υλοποιούνταν με ελλιπή χρηματοδότηση, οι σχολικές αίθουσες ήταν μεγάλες και οι κτιριακές εγκαταστάσεις ανεπαρκείς. Ήδη, οι αρχές του πανεπιστημίου προσπαθούσαν να αποκλείσουν τους προερχόμενους από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα από την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, να δώσουν ένα τέλος στην πολιτιστική δημοκρατία.

Ντρέπομαι που το λέω, αλλά ομολογώ ότι ξεκίνησα την επαγγελματική μου σταδιοδρομία από ένα κοινοτικό κολέγιο* ως παραδοσιακός καθηγητής. Έκανα διαλέξεις για τον ακαδημαϊκό τρόπο γραφής. Επίσης, δίδασκα γραμματική. Ήθελα να διδάξω στους φοιτητές για να τη μάθουν σωστά.

Paulo: Ναι (γέλια)! Κάπως έτσι ξεκίνησα και εγώ. Πριν από πολλά χρόνια. Η σημαντική διαφορά είναι ότι εγώ πρωτοξεκίνησα την επαγγελματική μου σταδιοδρομία ως δάσκαλος πορτογαλικών, και συγκεκριμένα συντακτικού. Αγαπούσα πολύ αυτό που έκανα! Φυσικά, εκείνη την περίοδο ήμουν πολύ μακριά από την απαιτούμενη κατανόηση της διάστασης της γλώσσας που σχετίζεται με τις κοινωνικές τάξεις και τη διαφοροποίησή τους. Αλλά έκανα το ίδιο ξεκίνημα μ' εσένα.

Ira: *Μου άρεσε η γραμματική της αγγλικής γλώσσας, όταν ήμουν παιδί. Έμοιαζε με σπαζοκεφαλιά. Μάθαινα τις δομές της γλώσσας και πειραματιζόμουν με προτάσεις. Αλλά η γραμματική και ο γραπτός λόγος δεν ήταν για μένα μόνο δημιουργικοί γρίφοι. Τα χρησιμοποίησα ως εφόδια για να πετύχω την «έξοδο» μου από την εργατική τάξη. Η διανοητική εργασία ήταν ο δρόμος για την κοινωνική μου ανέλιξη. Ανήκα στο μικρό εκείνο ποσοστό των γόνων της ερ-*

* Σ.τ.Μ.: Με τον όρο «κοινοτικό κολέγιο» αναφερόμαστε στα εκπαιδευτικά ιδρύματα των ΗΠΑ που ονομάζονται «community colleges». Τα ιδρύματα αυτά είναι κατά κύριο λόγο δημόσια εκπαιδευτικά ιδρύματα που παρέχουν διετή ανώτερη εκπαίδευση και απονέμουν πιστοποιητικά παρακολούθησης, διπλώματα παρακολούθησης ή ένα είδος πτυχίου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης που ονομάζεται Associate Degree. Μετά την αποφοίτηση από ένα κοινοτικό κολέγιο οι απόφοιτοι, αν δεν επιλέξουν να αναζητήσουν εργασία, έχουν τη δυνατότητα να μετεγγραφούν στο δεύτερο ή τρίτο έτος ενός πανεπιστημίου, να μεταφέρουν τις διδακτικές τους μονάδες, και να αποκτήσουν βασικό πτυχίο (Bachelor's degree) έπειτα από φοίτηση δύο ή τριών χρόνων.

γατικής τάξης που βρίσκονταν σε τροχιά εκπόνησης διδακτορικής διατριβής, και έτσι έδινα μεγάλη σημασία στους κανόνες χρήσης της γλώσσας. Οι κανόνες αυτοί ήταν το εισιτήριό μου για να πετύχω την εισαγωγή μου στην ιατρική σχολή, που ήταν τότε ο στόχος μου. Γνώριζα ότι, προκειμένου να γίνω γιατρός, όφειλα να μάθω να διαβάζω και να γράφω όπως ακριβώς διάβαζε και έγραφε η ελίτ της κοινωνίας.

Όταν ξεκίνησα να διδάσκω σε φοιτητές της εργατικής τάξης, επιδίωκα να τους μεταβιβάσω τις γνώσεις μου. Βλέπεις ποιο είναι το πρόβλημα; Αφελώς προσπαθούσα να τους επιβάλω τις δικές μου εμπειρίες. Δεν ήξερα τότε τι σημαίνει να διαμορφώνεις κριτικά και από κοινού με τους εκπαιδευόμενους τη γνώση, βασιζόμενος στο δικό τους κοινωνικό υπόβαθρο. Είχα μια διαφορετική κοινωνική σχέση με τους κανόνες της γραμματικής από αυτήν που είχαν εκείνοι. Αυτό συνέβαινε γιατί σε αυτούς μόλις και μετά βίας τους είχε επιτραπεί να σπουδάσουν σε ένα κοινοτικό κολέγιο, το οποίο μάλιστα είχε ανεπαρκή χρηματοδότηση. Αντίθετα, εγώ δίδασκα σε αυτό το κολέγιο ως πτυχιούχος δύο κορυφαίων πανεπιστημίων. Οι νέοι αυτοί δεν είχαν ικανοποιητικό γνωστικό υπόβαθρο και σε καμία περίπτωση δεν μπορούσαν να θεωρηθούν τα «αγαπημένα» παιδιά των εκπαιδευτικών. Πώς ήταν δυνατόν να έχουν την ίδια σχέση με τους γραμματικούς κανόνες και να τους αντιλαμβάνονται με τον ίδιο τρόπο μ' εμένα; Πώς ήταν δυνατόν η ορθή χρήση της γλώσσας να γίνει κομμάτι της ζωής τους με τον τρόπο που έγινε για μένα; Δεν καταλάβαινα πώς θα μπορούσα να τοποθετήσω την έννοια και την αξία της εκπαίδευσης στο πλαίσιο της δικής τους εμπειρίας. Δεν ήμουν σε θέση να καταλάβω τη γλώσσα που μιλούσαν και τις προσδοκίες που είχαν. Κατά τα άλλα, όμως, ήξερα ακριβώς πώς πρέπει να τους διδάξω!

Μου πήρε κάμποσα χρόνια να ανακαλύψω τους πραγματικούς λόγους που αποτελούσαν εμπόδιο στην κριτική μάθηση, στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και η δική μου άγνοια και αλαζονεία, καθώς και η βύθιση των εκπαιδευόμενων σε μια μαζική κουλτούρα που προκαλεί αδράνεια. Αλλά, στην αρχή, στο πλαίσιο της απειρίας μου, πίστευα ότι, επειδή εγώ ως μαθητής μπόρεσα και «καταβρόχθισα» τους κανόνες της γραμματικής, κατά παρόμοιο τρόπο όφειλαν και οι φοιτητές μου να πράξουν το ίδιο. Βέβαια, Paulo, είχα υπέροχους τρόπους να αιτιολογώ τις διδακτικές μου επιλογές! Πίστευα ότι ήμουν ένας «δημιουργικός επαΐων της γραμματικής». Μπορούσα να διδάξω τη γραμματική με τόσο θαυμάσιο τρόπο, ώστε καθένας θα μπορούσε να την αγαπήσει! (Γέλια) Ήταν ένα μεγάλο μου λάθος!

Paulo: Ναι! Είναι σχεδόν αδύνατο. Κάποιες φορές πρέπει να πολεμήσεις τη

γραμματική, ώστε να ελευθερώσεις τον εαυτό σου για να γράφει. Και εγώ, όταν ήμουν 19 ετών, σκεφτόμουν ακριβώς όπως κι εσύ. Ωστόσο, τώρα συνειδητοποιώ, για παράδειγμα, πόσο άσχημα έγραφα τα χρόνια εκείνα. Και να σκεφθείς ότι ακολουθούσα τα λεγόμενα «λογοτεχνικά γλωσσικά πρότυπα».

Ira: Και εγώ έκανα ακριβώς το ίδιο πράγμα. Έγραφα και ποιήματα τα οποία έμοιαζαν πολύ με αυτά της Προρομαντικής Περιόδου του 18ου αιώνα στη Μεγάλη Βρετανία. Έγραφα αυτά τα σαλρομαντικά ποιήματα, αντιγράφοντας την ορθή ποιητική τεχνική που έμαθα στο σχολείο, εντελώς απληροφόρητος για την ελευθερία της μοντέρνας ποίησης. Απλώς αντέγραφα αυτά που έβλεπα γραμμένα επάνω στο χαρτί. Ο καθηγητής δημιουργικής γραφής στο πανεπιστήμιο έμενε έκπληκτος με την ακρίβεια με την οποία μιμούμουν την τεχνική των ποιημάτων του Gray και του Collins. Ήταν πέρα για πέρα σίγουρος ότι είχα αντιγράψει τους προρομαντικούς στίχους τους, τους οποίους και παρουσίαζα ως δικούς μου! Επιπλέον με περιφρονούσε και με θεωρούσε ένα αδαές και τιποτένιο άτομο, το οποίο προερχόταν από τη ανυπόληπτη κοινωνική τάξη. Και έτσι, ξεκίνησα να διδάσκω και εγώ με αυτό τον τρόπο από τις τυπωμένες μορφές γραπτού λόγου.

Paulo: Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, γιατί υπάρχουν μερικοί πολύ καλοί συγγραφείς στη Βραζιλία, χάρη στα έργα των οποίων σώθηκα. Με το να διαβάζω τα έργα τους στις αρχές της δεκαετίας του 1920, σώθηκα. Ο Jose Lins do Rego και ο Graciliano Ramos είναι δύο από αυτούς τους συγγραφείς, ο Jorge Amado· ο Gilberto Freyre, ο σπουδαίος κοινωνιολόγος και ανθρωπιστής που έγραφε τόσο καλά, ήταν ένας συγγραφέας που επίσης άσκησε μεγάλη επίδραση σ' εμένα. Οι άνθρωποι όμως αυτοί δεν ήταν απορροφημένοι με την πιστή τήρηση των κανόνων της γραμματικής! Αυτό που αναζητούσαν στα έργα τους ήταν η ανάδειξη της αισθητικής εμπειρίας. Εξακολουθώ να τους διαβάζω και σήμερα, πολύ. Και με αυτό τον τρόπο με αναδημιούργησαν ως νεαρό δάσκαλο γραμματικής, εξαιτίας της αισθητικής δημιουργικότητας που είχε η γλώσσα που χρησιμοποιούσαν. Θυμάμαι ακόμη και σήμερα τον τρόπο με τον οποίο άλλαξα τη διδασκαλία του συντακτικού, την εποχή που ήμουν περίπου 20 ετών.

Το ζήτημα τότε δεν ήταν απλώς να απορρίψω τη σωστή χρήση των κανόνων της γραμματικής. Όσο ήμουν νέος, συνειδητοποίησα ότι η ομορφιά και η δημιουργικότητα δεν μπορούν να συνυπάρχουν με μια δουλική προσήλωση στην ορθή χρήση της γραμματικής. Αυτή η κατανόηση με δίδαξε ότι η δημιουργικότητα προϋποθέτει την ύπαρξη της ελευθερίας. Έτσι, από την αρχή κιόλας της επαγγελματικής μου σταδιοδρομίας, τροποποίησα την παιδαγωγική μου θεώρηση

προς την κατεύθυνση της δημιουργικής εκπαίδευσης. Αυτή η αλλαγή αποτέλεσε θεμέλιο για τη μετέπειτα γνώση μου ότι η δημιουργικότητα στην παιδαγωγική έχει άμεση συνάφεια με τη δημιουργικότητα στην πολιτική. Μια αυταρχική παιδαγωγική προσέγγιση ή ένα απολυταρχικό πολιτικό καθεστώς δεν επιτρέπει την ύπαρξη της ελευθερίας η οποία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργικότητα, ενώ η δημιουργικότητα είναι απολύτως αναγκαία για να επιτευχθεί μάθηση.

Αλλά, πριν μιλήσω για τον δικό μου μετασχηματισμό, θα ήθελα πολύ να ακούσω κάποια πράγματα για τη δική σου μεταστροφή από την παραδοσιακή στην απελευθερωτική εκπαίδευση.

Ταξίδι χωρίς χάρτες:

Ένα ταξίδι προς την απελευθερωτική εκπαίδευση

Ira: Όταν ξεκίνησα να εργάζομαι ως νεαρός καθηγητής, αμέσως μόλις ολοκλήρωσα τις μεταπτυχιακές μου σπουδές, δεν είχα ακόμη αρχίσει να μελετώ συστηματικά τις εναλλακτικές μορφές εκπαίδευσης. Απλώς περιπλανιόμουν χωρίς εφόδια μέσα στην αναβράζουσα ατμόσφαιρα που προκάλεσε η πολιτική της Ελεύθερης Πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Κάποτε, σε αυτό το δύσκολο πεδίο, έκανα αυτό που ήξερα καλύτερα και οργάνωνα παραδοσιακά μαθήματα, σχεδιάζοντας προσεκτικά κάθε διδακτική ώρα. Είχα προσχεδιάσει τι πρέπει να διδάξω τη Δευτέρα ή την Τετάρτη. Μελετούσα σκληρά ώστε να παρουσιάσω τους γραμματικούς κανόνες, την ορθή χρήση τους και τη χρήση τους στον προφορικό λόγο, στη ρητορική. Το αποτέλεσμα της δουλειάς μου ήταν απογοητευτικό, πράγμα που με έκανε να αναρωτιέμαι τι πήγαινε στραβά – γιατί είχα τόσο λίγα αποτελέσματα έπειτα από τόσο μεγάλη προσπάθεια. Κάθε εβδομάδα συμμετείχα σε μια συνάντηση με μια ομάδα άλλων νέων καθηγητών, κατά τη διάρκεια της οποίας συζητούνταν η πρόοδος των μαθημάτων μας στο πλαίσιο ενός νέου προγράμματος ενισχυτικής διδασκαλίας. Το πρόγραμμα αυτό απευθυνόταν σε φοιτητές που αντιμετώπιζαν δυσκολίες στη σύνταξη γραπτών κειμένων. Όλοι μαζί, ως ακαδημαϊκό προσωπικό, χρόνο με το χρόνο βοηθούσαμε ο ένας τον άλλον, διδάσκαμε ο ένας τον άλλον και επιμορφωνόμασταν στο πλαίσιο του εργασιακού μας περιβάλλοντος. Οι εκπαιδευτικοί που επιθυμούν να μετασχηματίσουν τη διδακτική τους πρακτική μπορεί να κερδίσουν πολλά από τέτοιου είδους ομαδικές υποστηρικτικές δραστηριότητες. Η υλοποίηση σεμιναρίων που αποσκοπούν στην ανάπτυξη του διδακτικού προσωπικού αποτελεί πρωταρχική ανάγκη για όλους τους εκπαιδευτικούς, γιατί είναι μια ευκαιρία αμοιβαίας αναδιαμόρφωσης της εκπαιδευτικής τους ταυτότητας.

Δύο σημαντικοί εκπαιδευτικοί συζητούν για τον ρόλο της εκπαίδευσης σε διάφορα πολιτισμικά και πολιτικά πλαίσια. Αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα του ζωντανού διαλόγου, με τη χρήση του οποίου διδάσκοντες και διδασκόμενοι μπορούν να γίνουν ενεργοί συμμετέχοντες στη μαθησιακή διεργασία. Σε μια ανταλλαγή απόψεων γεμάτη ζωντάνια, οι συγγραφείς ρίχνουν φως στα προβλήματα του εκπαιδευτικού συστήματος σε σχέση με τα όσα συμβαίνουν στην ευρύτερη κοινωνία και υποστηρίζουν την άμεση ανάγκη του μετασχηματισμού των αιθουσών διδασκαλίας τόσο στον Τρίτο Κόσμο όσο και στον αναπτυγμένο. Ο Freire και ο Shor αφηγούνται τα προσωπικά τους βιώματα από τη διαδικασία της απελευθέρωσης των αιθουσών διδασκαλίας από τους παραδοσιακούς περιορισμούς. Μας δείχνουν τη ζωτική σημασία του ρόλου του διδάσκοντος, ο οποίος βοηθά τους διδασκόμενους να σκέφτονται κριτικά για τον εαυτό τους και για τις σχέσεις τους όχι μόνο στην αίθουσα διδασκαλίας, αλλά και στην κοινωνία. Για εκείνους τους αναγνώστες που επιζητούν την απελευθερωτική προσέγγιση στην εκπαίδευση, αυτοί οι διάλογοι θα αποτελέσουν ταυτόχρονα αποκάλυψη και μια μοναδική σύνοψη. Για όλους όσοι είναι πεπεισμένοι για την ανάγκη του μετασχηματισμού, το βιβλίο αυτό δείχνει τον δρόμο.

Ο βραζιλιάνος παιδαγωγός **Paulo Freire** (1921-1997) θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς στοχαστές της εκπαίδευσης του 20ού αιώνα. Υποστηρίζει ένα εκπαιδευτικό σύστημα στο οποίο η εφαρμοζόμενη παιδαγωγική έχει ως κεντρικά της στοιχεία την κριτική σκέψη, τη διαλεκτική, την κριτική συνειδητοποίηση και τον ατομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό. Ο **Ira Shor** είναι μια από τις μεγαλύτερες προσωπικότητες της εκπαίδευσης ενηλίκων και γενικότερα των επιστημών της αγωγής. Μαζί με τον Paulo Freire είναι γνωστός ως ένας από τους ηγέτες του ρεύματος εκείνου που ονομάζεται *κριτική παιδαγωγική*.

ISBN 978-960-501-199-4

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 5199